3. Закалюк А.П. Організована злочинна діяльність: сутність та потреби нормативного визначення // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. [Харків] 25 жовт. 2001 р. / Редкол.: Сташис В.В. (голов. ред.) та ін. К.-Х.: «Юрінком Інтер», 2002. 272 с.

4. Закалюк А. П. Нормативне визначення організованої злочинної діяльності: теоретичне та практичне значення // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). К., 2001. Вип. 4. 251 с.

5. Закалюк А. П. Організована злочинна діяльність: сутність і потреби нормативного визначення // Вісник Академії правових наук України. Х., 2002. Вип. 1 (28). 275 с.

6. Закалюк А. П. Потреба законодавчого визначення поняття організованої злочинної діяльності // Протидія організованій злочинності: теорія і практика, досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: Матеріали науково-практичної конференції (Київ, 24 червня року). Київ: НА СБ України, 2004. 278 с.

7. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. К.: Ін Юре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.

Бабаніна Вікторія Вікторівна,
професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ РАТИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ СТВОРЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Анотація. Міжнародні договори набирають чинності для України після надання нею згоди на обов'язковість міжнародного договору в порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб. Однак, в окремих випадках міжнародні договори, які ратифіковані Верховною Радою України, самостійно (без внесення відповідних змін до КК України) можуть бути складовими кримінального законодавства. Автором обґрунтовується позиція, що при ратифікації міжнародних договорів Україною може створюватися конкуренція норм. У разі конкуренції охоронюваних норм міжнародного кримінального законодавства та кримінального законодавства України пріоритет слід надавати останньому. Переважають норми міжнародного права у тому випадку, якщо до стану такої конкуренції приведено регулятивні норми кримінального законодавства.

Ключові слова: ратифікація, кримінальне законодавство, створення, реалізація, кримінально-правове регулювання, кримінально-правові відносини, кримінально-правова норма.

Summary. International treaties shall enter into force for Ukraine after the consent has to been given bindingness of the international treaty in the manner and within the terms stipulated by the treaty or in another manner agreed by the parties. However, in some cases international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine on their own (without amending the Criminal Code of Ukraine) may be part of criminal legislation. The author substantiates the position that ratification of international treaties Ukraine can create competition of norms. In the case of competition of protective norms of international criminal law and criminal legislation of Ukraine priority should be given to the latter. The rules of international law prevail in the case where the regulatory norms of criminal law are brought to a state of such competition.

Keywords: ratification, criminal legislation, creation, realization, criminal legal regulation, criminal legal relations, criminal legal norm.

Кримінальне законодавство слід визначати як систему, що охоплює чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права [2] щодо забезпечення охорони суспільних відносин від злочинних посягань або регулювання суспільних відносин, які виникають у зв'язку з вчиненням злочину. Закони України про кримінальну відповідальність мають відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [2]. Отже, на підставі змісту ст. 3 КК України можна дійти висновку, що джерелами кримінального законодавства України є Конституція України, КК України, закони України про кримінальну відповідальність і міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України.

З огляду на зазначене, ***механізм створення кримінального законодавства*** слід розглядати як цілеспрямований процес формування цієї системи та її окремих елементів. Процеси створення Конституції України, КК України та законів, попри наявність певних особливостей, мають чимало спільних ознак. Зокрема, стосуються діяльності одного й того самого суб'єкта правотворення – Верховної Ради України, проходять подібні етапи, полягають в прийнятті кінцевого рішення за схожою процедурою. Суттєво відрізняється в цьому контексті тільки механізм імплементації міжнародних договорів.

Від способу, яким саме здійснюється механізм імплементації міжнародних договорів, залежить ефективність гармонізації його з міжнародними стандартами. Згода на обов'язковість імплементації міжнародного договору Україною може надаватися шляхом *ратифікації, підписання, прийняття, затвердження договору, приєднання до нього*, а також іншим шляхом, про який домовилися сторони [1].

Ратифікація міжнародних договорів (від лат. ratum facere – юридично дійсний, той, що має законну силу; ratum habere (ducere, facere) – затвердити, схвалити) – прийняття та затвердження Верховною Радою України цих договорів відповідно до конституційної процедури.

Механізм ратифікації міжнародних договорів безпосередньо залежить від виду міжнародного договору, кола його учасників, рівня та специфіки процесу. Відповідно до ч. 3 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України», пропозиції щодо ратифікації міжнародного договору України подає Міністерство закордонних справ України протягом шести місяців з дня його підписання: а) стосовно міжнародних договорів, що укладають від імені України, – Президентові України; б) стосовно міжнародних договорів, що укладають від імені Уряду України, – Кабінету Міністрів України [3]. Підготовку пропозицій щодо ратифікації міжнародних договорів України здійснює міністерство, інший центральний орган виконавчої влади, державний колегіальний орган, який ініціював процес укладення відповідного міжнародного договору України, або визначений відповідальним за його укладення Президентом України чи Кабінетом Міністрів України [3]. Пропозиції про ратифікацію або затвердження міжнародного договору мають відображати основний зміст договору, висвітлюючи його вплив на правову систему держави. Зазначені пропозиції мають бути подані протягом двох місяців з дня підписання договору до Міністерства закордонних справ України, а останнє подає зазначені пропозиції відповідно Президентові України або Кабінету Міністрів України [3].

Відповідно до ч. 6 ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори Україні», розглядають пропозиції щодо ратифікації міжнародного договору України Президент України або Кабінет Міністрів України, які приймають рішення про внесення на розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи проєкту закону про ратифікацію міжнародного договору України [3]. Зазначені державні органи на вимогу Верховної Ради України або її комітетів і в строки, визначені ними, надають додаткову інформацію, що стосується проєкту закону про ратифікацію міжнародного договору України [3]. Строки між підписанням і ратифікацією достатні, щоб змінити позиції уряду (виконавчої влади) й виправити помилки (неточності, колізії).

Верховна Рада України розглядає внесений Президентом України або Кабінетом Міністрів України проєкт закону про ратифікацію міжнародного договору України та приймає відповідне рішення [3]. Якщо на ратифікацію подають міжнародний договір, виконання якого потребує внесення змін до чинних законів України, проєкти таких законів подають на розгляд Верховної Ради України разом із проєктом закону про ратифікацію і приймають одночасно [3]. У процесі ратифікації міжнародного договору можуть бути зроблені заяви та сформульовані застереження щодо його положень відповідно

до норм міжнародного права [3]. Юридичні наслідки ратифікації зводяться до того, що з ратифікацією договору держава бере на себе зобов'язання, які вона повинна виконувати, й одночасно отримує можливість користуватися правами та вигодами, що передбачені договором, і вимагати виконання інших зобов'язань, що випливають з міжнародного договору. Ратифікація є найважливішим механізмом прийняття міжнародного договору у внутрішньодержавному праві, надаючи міжнародному договору юридичної сили. Тому ратифікацію міжнародних договорів, які стосуються забезпечення охорони суспільних відносин від злочинних посягань або регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з вчиненням злочину, та слід розглядати як передбачений законом цілеспрямований процес формування кримінального законодавства.

Основні положення особливостей ратифікації міжнародних договорів передбачені в положеннях Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року [1], так і в Законі України «Про міжнародні договори України» [3]. З огляду на сферу можливого правового регулювання міжнародних договорів, яка визначена в ч. 2–4 ст. 3 цього Закону, до системи кримінального законодавства можуть бути віднесені не всі міжнародні договори, а тільки договори, які стосуються окремих аспектів реалізації кримінального законодавства, утім самі по собі вони можуть і не бути частиною його системи, оскільки не створюють і не містять власне кримінально-правових норм, будучи лише допоміжними елементами в питаннях організації реалізації кримінального законодавства. Міжнародний договір, хоча й містить певні аспекти, дотичні до протидії злочинності та реалізації кримінального законодавства, проте самостійно не встановлює кримінально-правових норм і не регулює кримінально-правові відносини, а отже, його не можна вважати частиною кримінального законодавства. Однак в окремих випадках міжнародні договори, які ратифіковані Верховною Радою України, самостійно (без внесення відповідних змін до КК України) можуть бути складовими кримінального законодавства.

Пропозиції про ратифікацію таких договорів, згідно з положеннями ч. 3 ст. 4 Закону України «Про міжнародні договори України» [3], подаються після проведення Міністерством юстиції України правової експертизи щодо відповідності проєкту міжнародного договору Конституції та законам України.

Міжнародні договори, які є джерелами кримінального законодавства, підлягають обов'язковій ратифікації, що здійснюють шляхом прийняття закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору [3]. На підставі підписаного й офіційно оприлюдненого Президентом України закону Голова Верховної Ради України підписує ратифікаційну грамоту, яку засвідчує підписом Міністр закордонних справ України, якщо договір передбачає обмін такими грамотами. Пропозиції про ратифікацію міжнародного договору подає Міністерство закордонних справ

України Президентові України, який розглядає пропозиції щодо ратифікації міжнародного договору України та приймає рішення про внесення на розгляд Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи проєкту закону про ратифікацію міжнародного договору України. Після таких процедур шляхом ратифікації відбувається безпосереднє надання згоди Україною на обов'язковість для неї міжнародного договору.

Міжнародні договори набирають чинності для України після надання нею згоди на обов'язковість міжнародного договору в порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб.

Отже, на основі вище викладеного можна зробити наступні висновки, що джерелами кримінального законодавства України є Конституція України, КК України, закони України про кримінальну відповідальність і міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України. Тому, механізм створення кримінального законодавства України доцільно розділити на два напрями: 1) механізм укладення або ратифікації міжнародних договорів; 2) механізм створення Конституції України, КК України й законів, які вносять зміни до нього.

Уніфікування кримінального законодавства під час ратифікації міжнародних договорів є найдієвішим впливом міжнародного права на національну кримінально-правову систему. При ратифікації міжнародних договорів Україною може створюватися конкуренція норм. У разі конкуренції *охоронюваних норм* міжнародного кримінального законодавства та кримінального законодавства України пріоритет слід надавати останньому. Переважають норми міжнародного права у тому випадку, якщо до стану такої конкуренції приведено *регулятивні норми* кримінального законодавства.

Ратифікація міжнародних договорів – затвердження Верховною Радою України цих договорів відповідно до конституційної процедури. Ратифікацію міжнародних договорів, які стосуються забезпечення охорони суспільних відносин від злочинних посягань або регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з вчиненням злочину, можна розглядати як передбачений законом цілеспрямований процес формування кримінального законодавства. Вона може бути інструментом реалізації інтересів окремих груп держав для збереження міжнародної атмосфери, сприятливої для підтримання співробітництва. Ратифікуючи договір, держава бере на себе зобов'язання, які вона повинна виконувати, одночасно отримує можливість користуватися правами та вигодами, що передбачені договором, і вимагати виконання інших зобов'язань, що випливають з міжнародного договору.

Юридична сутність акта ратифікації міжнародних договорів – це остаточний трансформаційний акт, що додає договору сили закону й переадресовує зобов'язання щодо його виконання суб'єктам внутрішньодержавного кримінального права. В окремих випадках

міжнародні договори, які ратифіковані Верховною Радою України, самостійно (без внесення відповідних змін до КК України) можуть бути складовими кримінального законодавства.

Міжнародні договори набирають чинності для України після надання нею згоди на обов'язковість міжнародного договору в порядку та в строки, передбачені договором, або в інший узгоджений сторонами спосіб.

Список використаних джерел

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118.

2. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

3. Про міжнародні договори України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15.

4. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Віденської конвенції про право міжнародних договорів : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квіт. 1986 р. № 2077-XI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2077-11.